

SLOVENSKI vestnik

Letnik XIII.

Celovec, petek, 8. november 1968

Štev. 44 (1378)

Ob petdesetletnici

ROJSTVA
NAŠE REPUBLIKE

Dvanajstega novembra pred petdesetimi leti je iz vseh zastopnikov bivših nemških volilnih okrajev sestavljeni nemško-avstrijski parlament proglasil Nemško Avstrijo za demokratično republiko. Ta dan je torej rojstni dan naše republikanske domovine, ki ga bomo priložni teden slovesno praznovali po vsej državi.

Če ob tem dogodku ocenimo polstoletno zgodovino ter polstoletni razvoj naše države, ne moremo mimo dejstva, da je ob njenem rojstnem dnevu bilo hkrati proglašeno, da je „Nemška Avstrija sestavni del Nemške republike“ in je bil ta sklep 12. 3. 1919 s strani parlamenta še „ponovljen, potrjen in slovesno poudarjen“. Šele zavezniške sile so ta sklep avstrijskega parlamenta in s tem priključitev Avstrije k Nemčiji prepovedale.

Tega dejstva nikakor ne omenjamo zaradi tega, da bi zmanjšali pomen tega dneva in ob jubilejnem rojstnem dnevu obujali neprijetne reminiscence, marveč zaradi tega, ker je prav to dejstvo močno vplivalo na razvoj in dogajanje v prvi republikli in zlasti na potek odnosov med državo in njeno slovensko manjšino na Koroškem.

Dokler namreč ni bilo dane povezovalne baze „skupne domovine“, jasno tudi ni moglo priti do potrebnega zblivanja in zaupanja med sosednima narodoma. Kakor znano, je šele izid plebiscita dokončno odločil o pripadnosti južnega predela Koroške k Avstriji. V tej zvezi pa je treba poudariti, da je bilo glasovanje za pripadnost k Avstriji ali k Jugoslaviji in nikakor ne za pripadnost k nemštvu ali k slovenskemu narodu, še manj pa je šlo za nemško mejo na jugu. To vedeti in spoznati je važno zaradi tega, ker so krivi preroki od vsega začetka skušali to glasovanje tolmačiti v tem zlaganem smislu in so s tem celo četrtletje onemogočili reševanje manjšinskega vprašanja.

Ali ni naravnost ironija, da so potem po dvajsetih letih isti krivi preroki dejansko porušili to mejo, ki so jo prej skozi vsa leta videli v nevarnosti, da je tako ponovno postala predmet mednarodnega obravnavanja. To je vsekakor važno povedati v temeljiti premisli vsem tistim, ki še vedno govorijo o nevarnosti za mejo, pa tudi vsem, ki pripravljajo proslavo plebiscita, da bodo stvari postavljene na pravo mesto.

Za praznovanje rojstnega dne naše države imamo vsaj koroški Slovenci vzroka žele po letu 1945, ko se je tudi država sama po težkih izkušnjah „izsanjanega stoletnega snu“ žele zavedala svoje samostojnosti in svoje samobitnosti. Šele od tedaj lahko govorimo o skupni avstrijski domovini, h kateri koroški Slovenci ne samo pripadamo, marveč se k njej tudi zavestno priznavamo in jo iskreno ljubimo.

Nihče pa nam ne more zameriti, če ob spominu na težka doživljanja ob petdesetem rojstnem dnevu te domovine z grenkobo ugotavljamo, da to polstoletje ni šlo brez hudih posledic mimo nas; da so nerazu-

Vietnam čaka na mir

Neposredno pred ponedeljskimi volitvami v Ameriki je predsednik Johnson po dolgem odlašanju izdal ukaz za takojšnjo ustavitve bombardiranja Severnega Vietnoma. Do podobnih odločitev je v zadnjih letih sicer že večkrat prišlo in vedno spet se je potem bombardiranje spet nadaljevalo, vendar pa je položaj tokrat le bistveno drugačen, tako da obstaja res upanje, da bo ta „prvi korak“ morda le vodil do izgledejših prijemov za miroljubno razrešitev vietnamskega problema. Sedanja odločitev predsednika Johnsona — pa čeprav je bila v veliki meri mišljena le kot volilna podpora predsedniškemu kandidatu Humphreyju — je namreč v prvi vrsti sad spoznanja, da z doseganji sredstvi Amerika v Vietnamu nikdar ne bi dosegla zmage.

Seveda je povsem jasno, da z odločitvijo predsednika Johnsona še zdaleka ni zagotovljen mir v Vietnamu. Za deželo, ki že skoraj tri desetletja ne ve več prav, kaj je pravzaprav mir, se bo vojna — vsaj v njenem južnem delu — namreč kljub ustavitvi bombardiranja nadaljevala z vsemi grozotami. Pač pa so se z omenjenim sklepom predsednika Johnsona odprle realne možnosti za to, da se v Parizu po večmesečnih „otipavanjih“ med ameriški in severovietnamski predstavniki končno le začnejo resnična pogajanja o ustavitvi sovražnosti.

V tej luči gledano sklep Bele hiše torej ni samo nagrada, ki jo je

zgodovina zasluženo priznala ljudstvu, katero o življenjsko bistvenih stvarih, kot so neodvisnost, suverenost in enakopravnost, ni bilo nikoli pripravljeno popuščati niti za las; marveč je hkrati tudi olipljiv dokaz za resnico današnjega časa, da odločne volje po neodvisnosti tudi v najbolj sodobnimi uničevalnimi sredstvi ni mogoče zlomiti in si je podrediti.

Ne glede na to, v kolikšni meri bo izid takratnih predsedniških volitev v Ameriki spremenil sedanje stališče Washingtona in vietnamskem vprašanju, bodo morali ameriški voditelji prej ali slej napraviti tudi še drugi korak po poti, na katero je predsednik Johnson stopil s svojim sklepom o ukinitvi bombardiranja. Hkrati izražena pripravlenost, da v Parizu poleg predstavnikov Severnega Vietnoma sprejmejo za konferenčno mizo tudi še zastopnike iz Južnega Vietnoma, in sicer tako saigonske vlade kakor narodnoosvobodilne fronte, je namreč dovolj jasna obveznost, ki se ji bo moral pokoriti tudi novi ameriški predsednik. Prav tako pa velja to seveda tudi za vladu v Saigonu, ki se bo s svojim trmastim upiranjem skupnim pogajanjem s predstavniki

južnovietnamske osvobodilne fronte le še bolj zasovražila pri ljudstvu, ki si razumljivo ničesar ne želi tako iskreno kot to, da bi končno spet lahko zaživelo v miru in varnosti.

Prav zaradi odklonilnega zadržanja saigonske vlade je bil začetek mirovnih pogajanj v Parizu, prvotno predviden že za ta teden, za nedolžen čas preložen. Po vsej verjetnosti je na to preložitve vplivalo tudi dejstvo, da predsednik Johnson pred odločitvijo o njegovem nasledniku ni hotel tvegati tisto tako važnega koraka. Toda tako v enem kot v drugem primeru more biti ta odločitev razgovorov le za-

Nixon novi predsednik Amerike

Po zelo napetem predvolilnem boju in zlasti po neskončno dolgih urah splošne negotovosti, ko so prihajali le delni volilni rezultati iz posameznih volilnih okrožij, je v sredo zvečer končno le bilo znano, da je bil za novega predsednika Amerike izvoljen 55-letni republikanec Richard Nixon. S tem je padla odločitev, ki bo verjetno precej spremenila doseganje politiko Amerike — tako na znotraj kot tudi na zunaj — saj je Nixon takoj po izvolitvi dejal, da hoče premostiti generacije.

Na izid volitev so vplivali najrazličnejši činitelji, med katerimi pa je bilo nedvomno na prvem mestu dejstvo, da je ameriška politika pod vodstvom sedanjega predsednika Johnsona zašla v slepo ulico, iz katere vsaj trenutno še ni videti izhoda. To ne velja samo za vprašanja, ki oblikujejo vlogo Amerike v veliki svetovni politiki, marveč prav tako tudi za notranje probleme. Po eni strani je treba najprej omeniti vojno v Vietnamu, kjer je Johnson po mnenju velike večine ameriškega ljudstva vse preveč odlašal s tem, da bi z dejanji dokazal pripravljenost za pogajanja, medtem ko po mnenju drugih ni bil dovolj odločen, da bi z vojaško silo dosegel zaželjeno rešitev. V podobnem precepu pa je bil Johnson tudi glede notranjih razmer, za katere je vsekakor značilno, da v Ameriki nevarno narašča vzdušje nezakonnosti in nemirov.

Kako se bo vseh perečih problemov rešil novi predsednik, bo seveda pokazala šele bodočnost. Eno pa je že zdaj gotovo: lahkega dela tudi Nixon ne bo imel. Ne samo zaradi tega, ker je njegova zmaga izpadla zelo pičlo in še to le po zaslugi nedemokratičnega in zastarelega volilnega sistema, marveč bo moral računati predvsem tudi z dejstvom, da ima tako v kongresu kot v senatu proti sebi močno zastopstvo demokratske stranke, ki si je pri teh volitvah v obeh predstavniških domovih znova priborila večino.

časnega značaja, kajti mednarodna javnost je položaj, ki je nastal po sklepu predsednika Johnsona, že registrirala kot prvi korak po poti, po kateri tudi novi ameriški predsednik ne bo več mogel hoditi nazaj, marveč bo moral nadaljevati pot naprej.

V tej perspektivi odločitev Bele hiše, da ustavi bombardiranje, ne gre gledati le kot taktično diplomatsko epizodo, marveč je v njej treba videti predvsem strateško in politično spoznanje o neučinkovitosti in nerentabilnosti določene politike, ki jo skušajo uveljavljati velike sile.

Le sodelovanje lahko ohrani mir

V izjavi, ki jo je pred nedavnim dal diplomatskemu uredniku Tanjuga, je jugoslovanski zunanji minister Marko Nikezić zavzel stališče k raznim perečim vprašanjem današnjega sveta. Tako je v zvezi s perspektivami sodelovanja evropskih narodov dejal, da je potrebno nadaljevati napore za sporazumevanje, upoštevajoč vse izkušnje, od katerih so nekatere kot nespoštovanje načela enakopravnosti in dobrega sosedstva, zelo grenke. Za Evropo, je poudaril Nikezić, ni druge poti kot obnove in krepitev sodelovanja. Da bi se to doseglo, pa je potrebno odstraniti posledice nedavnih dogodkov, prav tako pa mora biti vsaka evropska država pripravljena brez zadržkov in brez izjeme spoštovati neodvisnost in pravice drugih držav.

Govoreč o letošnjem zasedanju glavne skupščine OZN je Nikezić povedal, da je večina držav obsodila politiko sile, da se zastopniki malih držav zavedajo, da bi spopad med Ameriko in Sovjetsko zvezo pomenil katastrofo, toda preperevanje spopada med velikimi silami še ne pomeni mir za vse. Na zasedanju je mnogo zastopnikov malih držav, ki formalno ne pripadajo krogu nevezanih držav, pri ocenitvi mednarodnih dogodkov imelo popolnoma enake poglede kot zastopniki nevezanih držav, kar potrjuje možnost širokega skupnega zavzemanja.

Glede položaja na Bližnjem vzhodu Nikezić ni izključil možnosti ponovnega spopada, čeprav vse kaže, da je politika uporabe sile in teritorialne razširitve preselila svoje meje in polagoma izgublja podporo tistih, ki so jo prej podpirali. Čas od začetka spopada na Bližnjem vzhodu dalje je po mnenju državnega tajnika za zunanje zadeve Nikezića pokazal, da je za mednarodno skupnost v načelu in v praksi nesprejemljivo, da se s silo povečuje državno ozemlje in ogroža obstoj držav.

Sklep o prekinitvi bombardiranja Severnega Vietnoma je Marko Nikezić ocenil kot korak na poti rešitve vietnamskega vprašanja. Po njegovem mnenju je v bor-

bi vietnamskega ljudstva za svobodo najpomembnejše to, kar je dokazalo, da je nemogoče podjarmiti narod, ki je pripravljen ne glede na žrtve boriti se za svojo svobodo. To je ponovna uveljavitev ljudskega dejavnika v vojni in v sodbodnih pogojih ogromna ohranitev za vse, ki se upirajo politiki sile. V tem smislu so vsi narodi, ki se danes borijo in ki so pripravljene boriti se za svobodo, dolžniki Vietnoma. Nikezić je izrazil prepričanje, da bo vietnamsko ljudstvo kljub temu, da je v svoji borbi prejelo pomoč od Sovjetske zveze in od Kitajske, odločalo o usmeritvi svoje politike in da bo Vietnam tudi v bodoče igral še pomembnejšo vlogo v mednarodnem položaju.

Zirom na položaj na Balkanu in sodelovanje med balkanskimi narodi je Nikezić poudaril, da je za balkanske narode življenjske važnosti, da sami rešujejo svoja vprašanja brez vmešavanja od zunaj in da vsaka balkanska država na osnovah enakopravnosti in medsebojnega spoštovanja predvsem s svojimi sosedi doseže zadovoljivo stanje v medsebojnih odnosih. Samo na ta način se bodo ustvarili pogoji za dolgoročno stabilnost in konstruktivno vlogo Balkana kot celote.

Ob koncu svoje izjave je državni tajnik Nikezić poudaril, da Jugoslavija teži po vzdrževanju miroljubnega sodelovanja z vsemi državami, ki so pripravljene na tako sodelovanje v pogojih enakopravnosti. Mir in dobri odnosi s sosedi in s širšim krogom držav so Jugoslaviji potrebni za njeno neodvisnost kakor tudi zaradi njenega nadaljnega uspešnega razvoja. Jugoslavija se angažira v vrsti vprašanj, ki na prvi pogled nimajo zveze z njenim lastnim položajem; toda danes je svet tako povezan, da se vse, kar se dogaja, tiče vsake države. Poleg tega jugoslovanska skupnost narodov, združena v borbi za svobodo in socialistično družbo, lahko vodi samo eno zunanjo politiko — to je politiko doslednega zavzemanja v borbi za pravično življenje.

Proslava jubileja

Za 12. november, petdesetletnico proglasitve avstrijske republike so predvidene različne slavnostne prireditve in druge manifestacije, ki se bodo v glavnem odvijale na Dunaju.

Med osrednje proslave 50-letnega jubileja naše republikanske domovine bodo nedvomno spadala slavnostna zasedanja zvezne vlade in zatem tudi parlamenta ter zveznega zbora, medtem ko bo zvezni predsednik Jonas za to priložnost sprejel šeje inozemskih diplomatskih predstavništvo.

Ob jubileju avstrijske republike so bile oziroma še bodo odprte tudi različne spominske in dokumentarne razstave, ki bodo javnost seznanile z dogodki pred petdesetimi leti. V proslavo rojstnega dne republike pa se je vključila tudi poštna uprava, ki je za to priložnost izdala serijo priložnostnih znamk.

mevanje, pritisk in poskus fizičnega iztrebljenja s preseljitvijo gladali tudi na našem narodnem telesu in da zato za naš nadaljnji obstoj in razvoj ne zadostuje le negativna zaščita, marveč je potrebno učinkovito pozitivno pospeševanje.

Ob naših iskrenih željah za plodovit, miren vsestranski razvoj naše domovine v drugem polstoletju izražamo prošnjo po čimprejšnji izpolnitvi ponovno danih obljub njenih najvišjih predstavnikov, „da bodo kulturne in gospodarske težnje slovenske manjšine deležne stalnega pospeševanja in da bodo v sporazumu s predstavniki manjšine rešena vsa še odprta vprašanja“.

OZN pripravlja drugo „desetletje razvoja“

V okviru letošnjega zasedanja glavne skupščine OZN potekajo tudi priprave za novo tako imenovano „desetletje razvoja“, namreč za širokopotezen načrt, po katerem naj bi dežele v razvoju v sedemdesetih letih našega stoletja napravile nadaljnji korak po poti, po kateri morda že ne bi dosegle zblizanja z razvitimi državami, vendar pa vsaj toliko, da se prepada, ki loči danes svetovni Jug od Severa (tako imenujejo namreč dežele v razvoju in razvite dežele), ne bi več žiril in poglabljal.

Razumljivo bi moralo drugo „desetletje razvoja“ pomeniti logično nadaljevanje prvega takega načrta, katerega glavni namen je bil v tem, da se napravi čim popolnejša „inventura“ današnjega stanja v nerazvitem predelu sveta ter se podrobno izdelajo načrti, kako temu delu sveta pomagati, da bo ujel korak s splošnim razvojem v svetu.

Vsekakor se je v prvem „desetletju razvoja“ pod okriljem OZN v razliki od prejšnjih časov začelo razvijati osredotočeno študijsko in politično delo, katerega nosilci so zbrali vsa dotlej znana dognanja in ugotovitve o dejanskem stanju v gospodarskih odnosih med svetovnim Severom in Jugom ter to znanje obogatili z mnogimi novimi izsledki. Na podlagi teh dognanj je potem med drugim nastal tudi doslej najvažnejši tozadevni dokument, namreč tako imenovani Prebischev program o globalni politiki razvoja, ki je hkrati analiza razmer in akcijski načrt.

V tem dokumentu dr. Prebisch (predsednik stalne organizacije Združenih narodov za trgovino in razvoj) opozarja, da so zasnovane širše, svetovne akcije za razvoj odvisne ne toliko od delne pripravljenosti te ali one vlade za ta ali oni ukrep in korist nerazvitih dežel, pač pa veliko bolj od splošne „politične volje“, ki bi potem lahko uveljavila „konvergentne ukrepe“, usmerjene k usresničevanju globalne politike razvoja. Ravno vprašanje „politične volje“ pa je tudi v ospredju vsega prizadevanja v OZN, kjer snujejo zdaj drugo „desetletje razvoja“, ki naj bi se po stvarnih, pozitivnih rezultatih temeljitno razlikovalo od prvega programa te vrste iz šestdesetih let.

Slehera „politična volja“, iz katere se rodi politična akcija — in akcija za drugo desetletje razvoja je v tem trenutku predvsem politična — mora izvirati iz interesov, ki so dovolj močni, da se prebijajo na površje in si izsilijo ustrezna prioriteta mesta. Ti interesi so lahko po svojem izvoru pretežno politične, pretežno gospodarske, lahko pa tudi pretežno vojnostrateške ali kakršnekoli že narave. Vprašanje je samo, ali so taki interesi dovolj krepki, da bi ustvarili „politično voljo“ za konvergentne ukrepe v okviru globalne politike razvoja.

Kar zadeva politične interese, verjetno drži, da niso dovolj krepki. V sodobnem svetu obstajata dva velika centra gospodarske, politične in vojaške moči — Amerika in Sovjetska zveza. Pred leti je „tekmovalna koeksistenca“ med obema velesilama zagotavljala, da sta voditeljici blokov tekmovali druga proti drugi tudi z gospodarsko pomočjo razvijajočim se deželam iz „tretjega sveta“. Ta politični in vojaški interes je zdaj močno upadel.

Kar zadeva gospodarske interese, pa najbrž še vedno velja ugotovitev, ki sta jo najjasneje izrekla Prebisch in U Tant: da je namreč visoko razviti svet dosegel takšno stopnjo, na kateri vsaj za nekaj časa „zadostuje samemu sebi“. Strategija visoko razvitega Severa, zlasti njegovega zahodnega dela (vzhodni ima veliko opraviti z lastnimi problemi), se je zatorej usmerila k temu, da pritegne k spodnjemu robu svojega kroga nekaj najbolj razvitih med razvijajočimi se deželami; srednje razvite med razvijajočimi se deželami je še voljan podpirati, a z jasno opredeljenim stališčem, češ da bo ta pomoč bol pičla in „odvisna od marsičesa“; naj-

manj razvite v skupini razvijajočih se dežel pa praktično prepušča nesentimentalni usodi.

Spričo takih razmer se podoba lahko spremeni samo v dveh primerih: Prvič, če bi visoko razviti svet spričo novega znanstvenega, tehničnega in tehnološkega razvoja čutil, da nujno potrebuje razvit trg v deželah, ki sodijo zdaj med nerazvite. In drugič, če bi se razmere v razvijajočih se deželah tako zapletle, da bi se to neposredno ali

posredno spremenilo v eksplozivno politično in vojaško grožnjo za položaj razvitega sveta ali katerega od njegovih velikih delov.

V tem tiči jedro problema, ki se imenuje „politična volja“. Drugo „desetletje razvoja“ se spričo takih dejstev seveda že od vsega začetka podaja na trnovo pot. Zato je treba upoštevati, da bo „globalna politika razvoja“ ostala dolgoročen problem, najbrž vsaj problem prihodnjih treh desetletij. To seveda še ne pomeni, da je trud za drugo „desetletje razvoja“ zaman. Če gre za globalno politično voljo, mora iti tudi za globalno politično akcijo; česa takega pa ni mogoče uveljaviti čez noč ali v nekaj letih. Kar zadeva politično in diplomatsko akcijo v mednarodnih razsežnostih, si je treba biti na jasem, da gre za koristno, a izredno dolgoročno zadevo. Slehera kampanja, ki bi vzbujala pretirane upe, bi zato stala na trhljih nogah ter bi se prej ali slej morala srečati ob življenjskih realnostih.

Dunaj kot mednarodni center

Avstrija in njeno glavno mesto Dunaj si prizadevata, da bi čim bolj uspešno odigrala vlogo, ki se poraja iz dejstva, da leži naša država na stikališču dveh različnih družbenih sistemov v Evropi. V prvi vrsti gre pri tem za politično uveljavitev Dunaja v mednarodnem, diplomatskem in kongresnem življenju.

S 1. novembrom letos se je začel mednarodni natečaj arhitektov za oblikovanje uradnega sedeža mednarodnih organizacij in mednarodnega kongresnega centra v donavskem parku na Dunaju. Natečaj je razpisalo zvezno ministrstvo za gradnje in tehniko v sodelovanju z mestom Dunajem.

Za najboljše projekte so predvidene nagrade v skupnem znesku 2,3 milijona šilingov, in sicer znaša prva nagrada 500.000 šilingov, druga nagrada 450.000 šilingov, tretja nagrada 350.000 šilingov in četrta nagrada 250.000 šilingov; poleg tega je bilo razpisanih še pet nakupnih nagrad po 150.000 šilingov.

Pričakovati je, da bo ta razpis vzbudil veliko zanimanje tako med domačimi kakor tudi inozemskimi arhitekti. To še posebno zato, ker je postavljena naloga s strokovnega vidika izredno zanimiva, saj nudi izbrano zemljišče arhitektom skoraj neomejene možnosti pri snovanju načrtov, ki naj bi obsegali kakih 700.000 kvadratnih metrov zasidane površine.

V bodočem mednarodnem centru na Dunaju bosta med drugim dobili svoj sedež tudi IAEO (mednarodna organizacija za atomsko energijo) ter UNIDO (organizacija Združenih narodov za industrijski razvoj).

„Naselje miru“ na Vinici

Mala slovenska vas Vinica ob Kolpi, blizu slovensko-hrvaške meje, kjer se je rodil veliki slovenski pesnik Oton Župančič, je postala mednarodno znana tudi po pobudi in načrtih, ki jih ima tamkajšnja šolska mladina. Že lani je namreč mladina na Vinici zbrala iz vseh predelov Jugoslavije mnenja otrok o miru in prijateljstvu med narodi ter jih izdala v knjigi z naslovom „Poslušajte nas“. To knjigo prevajajo zdaj v razne jezike, kajti Vinčani jo nameravajo poslati državnikom, znanstvenikom in umetnikom po svetu, s prošnjo, naj odgovorijo na vprašanja o mladini in miru v svetu. Iz vseh odgovorov nameravajo potem spet sestaviti posebno knjigo, ki naj bi bila prav tako kot knjiga „Poslušajte nas“ živa in prizadeta obtožba vojne in nasilja.

Mladina na Vinici pa ima še mnogo drugih načrtov. Že lani so začeli z akcijo za ureditev posebnega „Naselja miru“. To naj bi postal prvi mednarodni mladinski center. Na Vinici naj bi s pomočjo posameznih držav postavili majhne hišice v tipičnih slogih. Po enem načrtu naj bi bile te hišice muzeji v malem, po drugem načrtu pa naj bi bile sicer prav tako urejene tipično, vendar bi bile primerne tudi za prenočevanje in bi kot take lahko služile za turistične namene.

Prvi korak k uresničitvi te velike zamisli nameravajo napraviti že prihodnje poletje, ko naj bi se na viniškem kampu zbrala na taborjenju mladina iz Avstrije, Češkoslovaške, Italije in Jugoslavije. Pozneje bi se akciji pridru-

žila tudi mladina iz drugih držav (tako je na primer Indija že obljubila sodelovanje) in na Vinici bi polagoma res zraslo pravo mednarodno naselje, v katerem bi mladi ljudje iz raznih predelov sveta brez razlike narodnosti, jezika in barve kože prepričljivo manifestirali resnično prijateljstvo in miroljubno sožitje med narodi.

Mladi Vinčani želijo kar najbolj primerno pripraviti vse potrebno za bodoče „Naselje miru“. V ta okvir sodi tudi ureditev šolskega igrišča, kjer bodo prostori za odbojko, košariko in rokomet. Več kot 17.000 prostovoljnih delovnih ur je morda najlepši dokaz, da mladina na Vinici noče ostati le pri lepih načrtih in velikih besedah, marveč hoče te načrte uresničiti.

V Kanadi:

Zmanjššan izvoz pšenice

V minulem gospodarskem letu je kanadski izvoz pšenice izredno močno nazadoval: Kanada je v omenjenem obdobju izvozila kar za 45 % manj pšenice in pšenične moke kot v predhodnem gospodarskem letu oziroma za okoli 25 % manj kot v povprečju zadnjih deset let.

Približno polovico tega nazadovanja izvoza je treba pripisati zmanjšanemu uvozu kanadske pšenice v Sovjetsko zvezo in LR Kitajsko. V razdobju od 1. avgusta 1967 do 30. aprila 1968 je na primer Sovjetska zveza nakupila v Kanadi le 27,06 milijona bušlov (bušel = 35,24 litra oziroma 27,2 kg) pšenice, medtem ko je sovjetski nakup v istem razdobju prejšnjega gospodarskega leta znašal še 71,69 milijona bušlov. Podobno je tudi kitajski nakup padel od 75,56 milijona na 26,79 milijona bušlov. Pa tudi mnoge druge države, kot na primer Belgija, Indija, Japonska, Južna Afrika, Kuba, Pakistan, Poljska, Švica in Venezuela so v obravnavanem razdobju zmanjšale svoje nakupe pšenice v Kanadi.

Precej boljše izgleda za izvoz pšenice ima Kanada v tekočem gospodarskem letu, kar je v prvi vrsti pripisati letošnji veliki suši zlasti v deželah jugovzhodne Evrope.

POŠIROKEM SVETU

RIM. — V Italiji je prišlo v zadnjih dneh do katastrofalnih poplav, ki so po sedanjih nepopolnih podatkih zahtevale več kot sto človeških življenj, medtem ko materialna škoda gre v mnoge milijarde. Neurje je prizadelo zlasti gospodarsko razvita področja države, tako da je nastala škoda še toliko večja. Med drugim so bile povsem razdejane velike tekstilne tovarne ter je 15 do 20 tisoč delavcev čez noč izgubilo delo in zaslužek, poleg tega pa še stanovanje in vse svoje imetje.

TITOGRAD. — Zadnje nedeljo so v Črni gori zabeležili močne potresne sunke, ki so povzročili precejšnjo škodo. Doslej so ugotovili, da je bilo pri potresu okrog sto ljudi huje ali lažje ranjenih, več kot 300 družin pa je izgubilo streho, kajti 30 hiš je bilo povsem porušeni, nadaljnjih 600 hudo in 2000 delno poškodovanih.

LONDON. — V prvih devetih mesecih tega leta je šlo v britanski industriji zaradi stavk v izgubo 3,874.000 delovnih dni, to je največ po letu 1962. Samo v industriji motorjev so zabeležili v tem času 782.000 stavkovnih dni. Po uradnih ocenah je vrednost britanskega izvoza zaradi tega padla za 60 milijonov funtov.

BRUSELJ. — Na zahtevo Atlantskega pakta je Belgija spremenila svoj prvotni načrt, po katerem je nameravala umakniti del svojih čet iz Zahodne Nemčije. Zdjaj bo Belgija nasprotno svoje vojaške sile še okrepila za 4200 mož. Za obrambo so letos predvideli v proračunu 396 milijonov dolarjev, vendar bodo ta sredstva verjetno še povečali, da bi izpolnili obveznosti do NATO. V belgijski armadi je zdaj nad 107 tisoč vojakov, med njimi 56.000 plačanih, drugi pa služijo redni vojaški rok, ki traja leto dni.

ADEN. — V LR Južnem Jemenu na podlagi zakona o agrarni reformi delijo kmetom zemljo, ki so jo zaplenili bivšim sultanom. Zemljo dajejo kmetom, ki je nimajo, in družinam borcev, padlih v boju za osvoboditev izpod britanske kolonialne nadvlade.

NEW YORK. — Razmere v nigerijskih pokrajini Biafri, kjer še vedno divja državljanska vojna, so čedalje bolj katastrofalne. Neki ameriški zdravnik, ki se je pravkar vrnil iz Biafre, je izjavil, da zdaj v tej deželi na dan umre 12.000 ljudi za lakoto, do konca tega leta pa se bodo dnevne žrtve zvišale celo na 25.000 oseb.

ATENE. — V 80. letu starosti je umrl znani grški politik in večkratni predsednik grške vlade George Papandreu. S politiko se je začel baviti že v starosti 28 let, ko je postal član začasne vlade Sofoklesa Venizelosa, največjega grškega državnika tega stoletja. Aktivno je Papandreu sodeloval tudi v boju proti okupatorju ter bil prvi predsednik grške emigrantske vlade in pozneje prvi predsednik „vlade osvoboditve“. Leta 1935 je ustanovil socialdemokratsko stranko, potem so sledile razne druge demokratske stranke do sedanje unije centra. Po lanskem vojaškem udaru v Grčiji je bil Papandreu večinoma v hišnem priporu. Njegova družina je odklonila državni pogreb, pač pa so se pogrebne svečanosti spremenile v veliko demonstracijo proti sedanjemu vojaškemu režimu v Grčiji.

KAIRO. — Na podlagi posebnega dekreta predsednika Naserja bodo v Združeni arabski republiki ustanovili tako imenovano „vojsko ljudske obrambe“, ki naj bi jo sestavljali prostovoljci. Naloga te vojske bo zlasti ščititi zaledje ter važne industrijske in druge objekte.

TOKIO. — Na mednarodnem tekmovalju radiotelevizijskih postaj v Tokiu je prejela jugoslovanska radiotelevizijska posebno nagrado za najboljši radijski program. Na tekmovalju, ki so ga priredili pod pokroviteljstvom japonske radiotelevizijske sodeloval 75 radiotelevizijskih postaj iz 53 dežel s 87 radijskimi in 80 televizijskimi programi.

HOUSTON. — Znani sovjetski strokovnjak za kozmonavtik prof. Leonid Sjedov je v govoru na univerzi v Houstonu izjavil, da Sovjetska zveza najmanj leto dni ne bo poskušala nobenega poleta na Mesec. Kozmonavt Georgij Beregovoj, ki je uspešno izvedel poskuse v vesoljsko ladjo „Sojuz 3“, je bil po povratku na Zemljo deležen najvišjih časti. Na veliki slavnosti v Moskvi je bil odlikovan z redom Lenina in ponovno z zlato zvezdo heroja Sovjetske zveze, hkrati pa povišan tudi v generalmajorja sovjetskega letalstva. Medtem so v Moskvi sporočili tudi podrobnosti o vesoljski ladji „Sojuz 3“, o kateri poudarjajo, da je urejena za raziskave v vesolju, kjer lahko ostane do mesec dni.

DORTMUND. — Za prihodnje parlamentarne volitve v Zahodni Nemčiji pripravljajo napredne sile poseben volilni sporazum, ki naj bi omogočil skupen nastop pri volitvah.

Največje gradbišče sveta

Ob vznožju himalajskega pogorja v severnem Pakistanu je pakistanski predsednik Ajub Khan v začetku tega tedna dal znamenje za začetek največjega gradbenega podviga na svetu. V prihodnjih sedmih letih bo namreč na reki Indus zgrajen velikanski jez, za katerim bo nastalo 80 kilometrov dolgo umetno jezero, ki bo pokopalo tudi več vasi.

Bodoči jez na reki Indus bo dolg 2,8 kilometra, visok pa 148 metrov, medtem ko so gradbeni stroški predvideni v višini 827 milijonov dolarjev. Med gradbenimi deli, ki naj bi

bila končana do leta 1975, bodo morali premakniti kakih 13 milijonov kub. metrov zemlje in kamenja, kar je približno trikrat toliko kot pri gradnji asuanskega jezua ob Nilu. Ze samo gradbeni stroji, ki bodo potrebni za uresničitev tega velikanskega načrta, predstavljajo vrednost 100 milijonov dolarjev.

Glede financiranja tega projekta so več let tekla pogajanja med Pakistanom in svetovno banko ter zahodnimi industrijskimi državami. Končno so dosegli za vse zainteresirane sprejemljive sporazume ter je naro-

čilo za izvedbo načrtov bilo predano posebnemu italijansko-francoskemu konzorciju.

Ze dolgo prej, preden se je v ponedeljek tega tedna tudi „uradno“ začela gradnja jezua Tarbela, je bilo ob reki Indus seveda zelo živahno. Treba je bilo izvesti najrazličnejša pripravljala dela. Zgraditi so morali nove ceste in železniške zveze za dovoz potrebnega gradbenega materiala, uredili pa so celo posebno letališče, ki naj bi bistveno olajšalo promet med gradbiščem in njegovim „zaledjem“.

„Slovenski oktet“ spet na Koroškem

Med ansamble iz Slovenije, ki tudi pri nas na Koroškem že dolga leta uživajo poseben sloves, nedvomno sodi „Slovenski oktet“ iz Ljubljane. To je vokalni ansambel, ki je bil že večkrat gost pri nas ter nas je v sakokratni sestavi vedno znova navdušil, ko nam je posredoval bisere iz svoje bogate zakladnice pevške kulture. Njegovi koncerti so bili vedno izreden užitek, v pravem pomenu besede nepozabno doživetje, lahko bi rekli kulturni praznik.

Na povabilo Slovenske prosvetne zveze bo „Slovenski oktet“ v dneh od 15. do 17. novembra ponovno obiskal Koroško. Prišel bo k nam s svojo pesmijo, s katero se je predstavil že skoraj v vseh deželah Evrope, pa tudi v Ameriki in Aziji. Povsod je bil deležen izrednih uspehov, povsod je vzorno izpolnjeval svoje visoko poslanstvo kot najboljši interpret slovenske vokalne glasbe.

Kot takega smo ga vedno spet z navdušenjem in veseljem sprejeli tudi pri nas. Zato bo tudi tokrat za naše kraje od Zilje do Podjune spet resnični kulturni praznik, ko se bomo zbirali na koncertih „Slovenskega okteta“, da prisluhnemo njegovim pesmi — temu skupnemu zakladu vsega slovenskega naroda.

Loga vas

Slovensko prosvetno društvo v Logi vasi že več let goji redne kulturne stike s kulturno-umetniškim društvom „Ivan Cankar“ v Sv. Duhu pri Škofji Loki. Ta kulturna izmenjava se odvija med obema pevskega zboroma, ki sta že večkrat nastopala v Logi vasi oziroma v Sv. Duhu.

Naš pokojni zborovodja Hanzi Aichholzer je bil med našimi prijatelji pevci z onstran meje zelo priljubljen in spoštovan. Prijetno smo bili presenečeni, ko se je minulo nedeljo oglašil pri nas skoraj cel zbor s svojim zborovodjem prof. Francecom Demšarjem na čelu in za dan mrtvih položil venec na grob Hanzi Aichholzerja ter s pesmijo izkazal pokojnemu zborovodji trajno povezanost in spomin.

Istega dne so naši pevci šli gostovat v Hrušico nad Jesenicami, kjer so v kulturnem domu nastopili v okviru sodelovanja društva prijateljev mladine v St. Jakobu v Rožu in na Jesenicah. Poleg našega pevskega zboru, ki je pod vodstvom Stankota Černica zapel devet koroških narodnih pesmi, je na prireditvi sodelovala tudi mladinska godba na pihala iz Vrbe.

Povabilo k sodelovanju dveh kulturnih skupin slovenske in nemške narodnosti, da sodelujeta ob tem gostovanju, je lepa gesta društva prijateljev mladine v St. Jakobu, ki je s tem potrdilo, da živita na Koroškem dva naroda, ki skupno predstavljata kulturo naše dežele.

Naše društvo, predvsem pa naš pevski zbor, je že vedno stremelo za tem, da izvaja poslanstvo mostu poveze med obema narodoma in mislimo, da to poslanstvo uspešno izvajamo. Saj je naš pevski zbor beležil že lepe uspehe na prireditvah, ki jih je prirejala občina ali druga kulturna ustanova naroda sosedu. Zato tudi ni slučaj, da je šentjakobsko društvo prijateljev mladine povabilo ravno naš zbor k sodelovanju na Hrušici.

Že ob zadnjem obisku na Koroškem se nam je „Slovenski oktet“ predstavil v močno spremenjeni, pomlajeni zasedbi. Toda prišel je z isto visoko kvaliteto, s katero je doma in v tujini navduševal v prejšnjih letih. Zato je tudi v novi

zasedbi povsod deležen navdušenega sprejema; takega mu bomo pridedili tudi na Koroškem. Sprejeli ga bomo z bratsko toplino in priščnostjo, povzdravili ga bomo kot prijatelja, ki nam je že tolikokrat bogato delil iz svoje zakladnice.

S tem, da omogoča ponovno gostovanje „Slovenskega okteta“ na Koroškem, bo Slovenska prosvetna zveza nedvomno ugodila želji vseh tistih ljubiteljev petja, ki so ob vsakokratnem gostovanju polni najlepših vtisov navdušeno vzklikali gošlom iz Ljubljane: Še pridite!

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA V CELOVCU

Na povabilo Slovenske prosvetne zveze bo mednarodno znani

Slovenski oktet

iz Ljubljane spet gostoval na Koroškem in priredil koncerte

- v petek 15. novembra ob 20. uri v kino dvorani na Bistrici v Rožu
- v soboto 16. nov. ob 20. uri v Kulturnem domu na Brnici
- v nedeljo 17. novembra ob 14.30 uri pri Rutarju v Žitari vasi in ob 20. uri v srednji dvorani Doma glasbe v Celovcu

Vsi ljubitelji petja prisrčno vabljeni. Koncerti „Slovenskega okteta“ bodo spet edinstven kulturni užitek.

Vstopnice v predprodaji pri krajevnih prosvetnih društvih in pri Slovenski prosvetni zvezi v Celovcu ter povsod eno uro pred začetkom koncerta.

Železna Kapla

Minuli ponedeljek se je pri Brunerju v Lobniku zbrala velika množica žalnih goslov, da pospremi na zadnji poti Šimana Karuna, ki je popolnoma nepričakovano umrl za srčno kapjo, star šele sedemindeset let.

Šiman Karun je bil v Lobniku in v okolici Železne Kaple poznan kot človek vedrega značaja. Zato je bil tudi zelo priljubljen med našim prebivalstvom, kar je pokazala tudi množica ljudi (kakeršne na kapelškem pokopališču že dolgo nismo

videli), da izkaže Šimanu zadnjo čast.

Šiman Karun je bil narodno zaveden in je zato v času nacizma okusil tudi bridko usodo številnih slovenskih družin na Koroškem, ko je moral iti v pregnanstvo v taborišče Rehnitz in Eichstätt. Zelo priljubljen je bil tudi v domačem prosvetnem društvu, ko redno obiskoval slehernih društvenih prirediteljev. Pa ne samo to, Šiman je tudi vedno bil pripravljen, kadar je šlo za večje prireditve, da pri pripravi le-teh tudi pomaga. V hvaležnosti za njegovo zvestobo do materine besede in za sodelovanje v društvu so se naši pevci od Šimana na domu in ob odprtem grobu poslovili z žalostinkami. Pogrebne svečanosti za pokojnikom je opravil domači župnik Štefan Messner.

Šimana Karuna bomo ohranili v trajnem spominu in to tembolj, ker ga je smrt tako nepričakovano izrgala iz naše srede. Vsem svojcem tem potom izrekamo naše iskreno sožalje.

SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO

bo v nedeljo 17. novembra ob 10.30 uri otvorilo svojo novo planinsko kočjo nad Arihovo pečjo na Bleščeči planini (pod Jepo).

Na otvoritveno slavnost vabljeni vsi ljubitelji pianinstva.

Deželni proračun za leto 1969

Danes bo finančni referent koroške deželne vlade deželni svetnik Erich Suchanek predložil deželnemu zboru osnutek deželnega finančnega zakona, ki vsebuje deželni proračun za leto 1969.

Po osnutku kot ga je deželna vlada soglasno sprejela na svoji torkovi seji, bo redni deželni proračun za prihodnje leto spet izravnani ter predvideva 1.502.629.200 šilingov dohodkov in prav toliko izdatkov. Izredni proračun predvideva 134.840.400 šilingov dohodkov in le 31.225.000 šilingov dohodkov, tako da bo primanjkljaj znašal 103 milijone 615.400 šilingov, ki jih bo treba križi s kreditnimi operacijami. Kakor že povedano, je bil osnu-

Dijaki vabijo

Dijaki 8a. razreda slovenske gimnazije v Celovcu nastopijo v nedeljo 10. novembra ob 14.30 uri v Dražeh in ob 19.30 uri v Št. Jakobu v Rožu s petjem, recitacijami in godbo „Veseli študentje“.

Prav prisrčno vabljeni!

KOLENDAR

Petek, 8. november: Bogomir
 Sobota, 9. november: Teodor
 Nedelja, 10. november: Andrej
 Ponedeljek, 11. november: Martin
 Torek, 12. november: Emil
 Sreda, 13. november: Stanislav
 Četrtek, 14. november: Serafin

Izdajatelj, založnik in lastnik: Zveza slovenskih organizacij na Koroškem; glavni urednik: Rado Janežič; odgovorni urednik: Andrej Kokot; uredništvo in uprava: 9021 Klagenfurt - Celovec, Gasometergasse 10 tel. 85-6-24. — Tiska: Založniška in tiskarska družba z o. j. Drava, Celovec - Borovlje

DIE SPRACHE DES NACHBARN

Pod naslovom „Die Sprache des Nachbarn“ je docent mr. jur. Nikolaus Valters objavil v glasilu Avstrijske lige za človekove pravice „Das Menschenrecht“ daljši članek, ki ga v celoti in nespremenjenega ponatiskujemo v našem listu, ker vsebuje zelo zanimive in poučne ugotovitve tudi za razmere pri nas na Koroškem. Uredništvo

Die Allgemeine Erklärung der Menschenrechte unterstreicht schon in ihrer Einleitung, daß „es wichtig ist, die Entwicklung freundschaftlicher Beziehungen unter den Völkern zu fördern“ und mahnt in ihrem ersten Artikel, daß alle Menschen, in brüderlichem Geist miteinander leben sollen. Und im Artikel 29 wird auf die Verpflichtungen des Einzelnen gegenüber der Gesellschaft hingewiesen, „innerhalb welcher allein die volle und freie Entfaltung seiner Persönlichkeit möglich ist“. Auch sonst reden die verschiedenen Bestimmungen von „Menschen“, von der „Gesellschaft“ und vom „Staat“, aber wir finden dort keine direkten Hinweise auf „Völker“ und auf den Minoritätenschutz, in der Annahme, daß diese Probleme bereits mit den allgemeinen Bestimmungen vollständig gelöst worden sind. Das bedeutet, daß die Auslegung und die Anwendung denselben Weg gehen müssen.

Wenn wir nun auf Grund der „Allgemeinen Erklärung“ das Sprachenproblem untersuchen wollen, so müssen wir zuerst feststellen, daß die Sprache, obwohl es nicht ausdrücklich gesagt wird, einen Teil der natürlichen Menschenrechte bildet. Über die „Sprache“ lesen wir nur den Hinweis, daß diese nicht zu einer Diskriminierung des Menschen führen darf, indem Artikel 2 deklariert: „Jedermann soll alle Rechte und Freiheiten, die in dieser Deklaration festgelegt sind, ohne Rücksicht auf Rasse, Hautfarbe, Geschlecht, Sprache, Religion, politische od. andere Überzeugung ausüben dürfen“. So ist hier die Sprache (bzw. die Verschiedenheit der Sprachen) wohl als eine bestehende Tatsache und als ein Merkmal der Menschen angeführt worden, ohne daß aber das „Recht auf die Sprache“ als ein ausgesprochenes Menschenrecht bezeichnet wird. Dies, obwohl das „Naturrecht“, als Ursprung der Deklaration, das Recht des Menschen auf seine Sprache (und nicht nur als ein Merkmal des Menschen) bejaht.

Falls wir aber feststellen, daß jeder Mensch naturgemäß Mitglied eines Volkes ist, daß es volkslose Menschen überhaupt nicht geben kann und daß die Zugehörigkeit zu einem Volk auch die Zugehörigkeit zu einer bestimmten Sprachgruppe beinhaltet, daß der Mensch in der Regel von Kindheit an sich der Sprache seines Volkstums bedient und in seinem Bewußtsein die Umwelt in dieser Sprache aufnimmt, seine Kultur mit seiner Sprache vereinigt und als Kind überhaupt die Sprache sich nicht selbst auswählen kann, sondern in diese sozusagen „hineingeboren“ wird, so kann auch nicht übersehen werden, daß die Sprache einen wesentlichen Teil der menschlichen Persönlichkeit ausmacht. Wir können auch noch weiter gehen und behaupten, daß auch jede Kultur mit einem Volkstum und mit einer Sprache verbunden ist, obwohl die meisten Kulturwerte — ich möchte zu diesen auch die „Deklaration der Menschenrechte“ zählen — vielen Völkern gemeinsam sind und gerade deshalb die Menschen und Völker einander näher bringen. So darf gefolgert werden, daß nicht nur alle Völker „gleiche Würde und Rechte“ haben und weiters, daß auch die volle Gleichwertigkeit und Gleichberechtigung der Sprachen natürlicherweise zu fordern, ja sogar vorauszusetzen sind. Das Verlangen nach „freundschaftlichen Beziehungen unter den Völkern“ und der Wunsch, die Menschen „sollen in brüderlichem Geiste miteinander leben“, bedingen somit „nicht nur Wertschätzung und Respekt der „Person“, sondern auch deren Volkstum und deren Sprache gegenüber.

Die Sprache ist die bedeutendste Verständigungs- und Verbindungsmöglichkeit zwischen den Menschen, somit auch zwischen den Völkern und Staaten. Das Ziel bzw. die Aufgabe der „Allgemeinen Menschenrechtsdeklaration“ und der

„Charte der Vereinten Nationen“ ist, die Vereinsamung und Isoliertheit der Person, des Volkes und des Staates zu überwinden und zu einer positiven Zusammenarbeit in gegenseitiger Freundschaft, Brüderlichkeit und Würdeempfindung zu gelangen.

Gewiß, jedes Volk und jeder Mensch ist mit seiner Muttersprache engstens verbunden, das hindert aber nicht, daß man auch die Sprache eines anderen Volkes erlernen sollte — sei es zur Verständigung, sei es zum Eindringen in dessen Kultur. Man kann zwar nicht die Sprachen aller Völker der Welt erlernen und wird daher meist auf Übersetzer angewiesen bleiben; doch bleibt die Erlernung einer anderen Sprache das beste Mittel zur Bereicherung der eigenen Persönlichkeit. Niemals soll man vergessen, daß die Forderung an den Gesprächspartner, er möge mit mir nur in meiner Sprache verkehren (ohne daß ich die Erlernung und Benutzung seiner Sprache zumindest anstrebe), zweifellos eine Geringschätzung, Mißachtung, Diskriminierung seiner Sprache bedeutet und demzufolge auch eine Minderschätzung seiner Person. Dieses bezieht sich besonders auf die Fälle, wo man ständig miteinander in einem gewissen Kontakt leben muß. Leider klingt hier noch oft — bewußt oder unbewußt — die sehr bedauerliche Einstellung der vergangenen Jahrhunderte nach, wozu auch die soziale Lage viel beigetragen hatte, als man zwischen allgemein anerkannten Kultursprachen und den als minderwertig empfundenen Volkssprachen unterschied. Die Zeit der lateinischen Gelehrtensprache und der französischen Sprache, als der Sprache des Hofes und der Diplomaten, ist heute längst vorbei. Wenn also auf diesen, nur beispielsweise genannten Gebieten, die nationalen Sprachen die Gleichberechtigung errungen haben, so besteht noch weniger Grund in den persönlichen Beziehungen eine Zweiteilung der Sprachen, der Kulturen, der Völker und der Menschen fortzusetzen. Man kann nicht „die gleiche Würde und die gleichen Rechte“ aller Menschen bejahen und mit ihnen „in brüderlichem Geist miteinander leben“ wollen, aber schon die Sprache des Nachbarn minderschätzen. Auch eine „Entwicklung der freundschaftlichen Beziehungen unter den Völkern“ ist auf solche Weise nicht möglich!

Eine der Voraussetzungen für ein freies und brüderliches Zusammenleben der Völker, die es ja nur als eine Zusammenfassung von Menschen bzw. Einzelpersonen gibt, ist die möglichste Überwindung und Beseitigung aller trennenden Schranken und Grenzen. Die große Bedeutung von Menschenrechtsdeklarationen und Konventionen besteht ja gerade darin, daß die Allmacht des Staates zugunsten der Person verringert und das Gemeinsame aller Menschen hervorgehoben wird. Wir leben gegenwärtig noch im Zeitalter der nationalen Staaten. Dieses hat oft zur Folge, daß die Staats- mit Volks- oder Sprachgrenzen zusammenfallen. Trotzdem gibt es in vielen Staaten auch noch Staatsbürger anderer Volkszugehörigkeit, besonders in den Grenzgebieten. Mit diesen anderssprachigen Mitbürgern ist ein enger Kontakt im täglichen Leben unausbleiblich. Dieser Kontakt und die direkte Bekanntschaft ermöglichen den besten Einblick in Leben, Wesen und Kultur eines anderen Volkes, wodurch nicht nur die menschliche Gleichwertigkeit der Angehörigen verschiedener Völker bewußt wird (was oft auch in den sogenannten „Mischehen“ zum Ausdruck kommt), sondern auch die eigene Persönlichkeit mit neu erworbenen Erkenntnissen (und dadurch auch die Kultur des eigenen Volkes) bereichert wird. Falls die Einwohner auf beiden Seiten der Grenze gleichen Volkstums sind, so spielen die von den Staaten aufgestellten Grenzlinien eine geringere Rolle.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

Vabilo

Krščanska kulturna zveza v Celovcu vabi na predstave drame

„CELSKI GROFJE“

s katero gostuje Delavsko kulturno-prosvetno društvo „Svoboda“ Mengeš.

Predstave bodo:

● v soboto 9. novembra ob 20. uri v Kulturnem domu v Ločah

● v nedeljo 10. novembra ob 13.30 uri v kino dvorani v Borovljah in ob 19.30 uri v farni dvorani v Škocjanu.

Osmo čudo starega veka

Znameniti matematik in fizik Arhimed je za sirakuškega tirana Hierona II. zgradil bojna ladja, ki so jo imeli tedaj za osmo čudo starega veka.

Ladja je bila mešanica bojne ladje, velike lovne ladje in razkošne palače. V dolžino je merila 108 metrov, za širino navajajo viri 30 metrov. Več kot leto dni jo je gradilo na stotine sužnjev. Lesa z Etna so porabili zanjo toliko, da bi zadostoval za 30 trier, tedaj najbolj uporabljanih troveslač.

Po svojih obrambnih napravah je bila ladja bolj podobna plavajoči trdnjavi kot vodnemu vozilu. Poglavitna posebnost je bilo osem petnadstropnih stolpov, od katerih so štirje služili kot jambori. Zgrajeni so bili po najnovejših pridobitvah tedanje vojne tehnike. Popolna novost za antične čase pa je bila krovna gradnja, zaščiten z bakrenimi ploščami, podobna stolpom na ameriških bojnih ladjah. Navzgor se je podaljševala v

se je približal točni vrednosti matematične stalnice „pi“.

Bojne ladje, za katere je naredil načrte, je opremil tudi z drugimi svojimi iznajdbami. Izvrstno je poznal tehniko vzvodov in zasnoval nove metalne stroje, močnejše in točnejše od vseh tedanjih. Na kljuno in na krmi kraljeve ladje je stal po en tak „supermetalec“, ki je lahko zalučal 75 kg težak kamen ali 8 metrov dolgo bruno, na konici okovano z železom, do 130 metrov daleč. Podobni, samo manjši stroji, so stali na vseh osmih obrambnih stolpih. Ob robu krova je bila dvojna ograja iz priostrenih železnih palic, ki naj bi preprečila sovražniku vdor na ladjo.

Ladja je imela tri krove. Tla srednjega kröva so bila sestavljena iz raznobarnih kamenčkov. Mozaiki so prikazovali prizore iz Homerjeve Iliade. Na gornjem krovu je bil velik prostor za telovadbo in igre ter vrh z utami, ki jih je obraščal bršljan in vinska trta. Najbolj razkošne sobane so bile na ladijski krmi. Z vseh verand, podprtih z marmornimi stebri, se je nudil veličasten razgled na morje.

V ladijski knjižnici je bila dragocena zbirka redkih rokopisov in astronomskih instrumentov. Kopalnice na ladiji so imele kamnite banje in naprave za parno kopel. Rezervoar za pitno vodo je lahko sprejel vase 780 hektolitrov vode. V bazenu, napolnjenem z morskovo vodo, pa so plavale ribe, da so bile sveže pri roki za ves čas plovbe. Na levi in na desni strani ladje je bilo po deset staj za konje. Tako so lahko mogočniki takoj po pristanku nadaljevali potovanje.

Orjaška kraljeva ladja je imela tudi velikansko skladišča za tovor. Vanje so lahko vskladiščili 60.000 korcev žita, 10.000 amfor olivnega olja ali vina in prav toliko lončenih posod z nasoljenimi ribami. Po teh navedbah so strokovnjaki zračunali, da je morala biti nosilnost ladje okoli 4200 ton.

Vendar je kralj Hieron II. ni dolgo užival. Ker so lahko le redka pristanišča v bližnjih morjih sprejela plavajočega giganta, je podaril ladjo egiptovskemu kralju Ptolomeju. Ta ji je dal ime „Aleksandrija“ in jo je priključil ladjevju svojih pomorskih kolosov.

Za običajne velike ladje starega veka so bila glavna pristanišča dobro opremljena. Že najstarejša grška so imela deloma umetne pomole, zgrajene z dvojnimi zidovi, med katere so nameleli skale. Ostanke so ponekod vidni še danes, kar ni čudno, saj je bil na primer zid za pomol v pristanišču otoka Samosa, zgrajenega pod Polikratosom v 6. stoletju pr. n. št., na nekaterih mestih 35 metrov visok.

Velikopotezno so gradili pristanišča tudi Rimljani. Najpomembnejše je bilo rimsko pri-

stanišče ob ustju Tibere v Ostii. Razvilo se je iz nezaščitenega sidrišča na odprtem morju in postalo pod cesarjem Trajanom (98—117 naše ere) prvi vzor pristanišča za antično stanje tehnike.

Notranji del luke je imel obliko šesterekotnika. Vodna površina je znašala 235.000 m², globina pa 6 metrov. Za gradnjo pomolov in poglobitev so morali izkopati 2.380.000 kubičnih metrov zemlje, kar bi bilo še za sodobna tehnična sredstva precejšnja storitev.

Opice na mrazu

Moskovski zavod za proučevanje otroške paralize in encefalitisa skuša prilagoditi opice nizkim temperaturam ruske zime. Iz afriških dežel uvozi zavod mnogo opic, precej teh živali pogine med dolgim in napornim prevozom. Zato bodo skušali v prihodnje gojiti opice doma. Pri poskusih so ugotovili, da te živali lahko živijo tudi na področjih, kjer se spusti živo srebro 20—30 stopinj pod ničlo, seve pod pogojem, da imajo obilno hrano in toplo zatočišče. Poleti bi opice živele v gozdovih okoli Moskve, na jesen pa bi jih polovili in jih spravili v prezimovališča.

Japonci pijejo sake in pivo

Čeprav je sake slej ko prej japonska narodna pijača, popijejo Japonci od druge svetovne vojne dalje iz leta v leto več piva in tudi whiskyja. Nasploh so Japonci največji pivci med azijskimi narodi, poraba alkoholnih pijač se je v enajstih letih povečala trikratno. Ze leta 1961 je bila proizvodnja japonskih pivovarn petkrat večja kot pred vojno, sake pa je ostal na približno isti ravni.

Koliko alkohola pa popijejo Japonci, če so pivski prvaki med azijskimi narodi? Seveda je potrošnja alkohola na Japonskem še vedno da-

leč pod povprečjem zahodnih dežel. Leta 1965 je prišlo na prebivalca 38 litrov alkoholnih pijač, leta 1938 pa komaj 15 litrov. Za alkoholne pijače izda današnji Japonec razmeroma precej, in sicer v povprečju sedem odstotkov dohodkov.

Sake ali riževo vino je pri Japoncih najbolj priljubljena pijača, ki sodi predvsem h kosilu ali večerji in ki ne sme manjkati na slavnih. Sake je bil znan že v sedmem stoletju, tako vsaj lahko sodimo po „Kojikiju“, najstarejšem znanem japonskem književnem delu. Poglavitni sestavini sakeja sta riž in voda. V poštev prihaja samo svež riž debelozrnatih sort. Nadaljnji dodatki so kvasnice in začimbe. Ker mora sake vreti počasi in pri nizkih temperaturah, je zato najprimernejši hladen letni čas med novembrom in aprilom. Sake, ki ima okoli 17 odstotkov alkohola, je treba piti pri temperaturi, kot jo ima človeško telo, včasih pa ga tudi segrevajo, in sicer tako, da ga v posebni porcelanasti steklenici postavijo v vročo vodo. Pravijo, da segret sake bolje tekne.

Nadaljnja japonska pijača je soču, iz sakeja pridobljeno riževo žganje, ki ima 25 do 30 odstotkov alkohola in ki po okusu rahlo spominja na vodko.

Sake izdelujejo zdaj na Japonskem tudi sintetično, vendar ta ni tako dober kot naravna pijača. Skoraj vsa proizvodnja sakeja je namenjena domači porabi, le malo ga pride na tuji trg.

Pivo je čedalje bolj priljubljeno, zlasti pri mestnem prebivalstvu. V Tokiu in v drugih velikih mestih ne manjka pivnic, podobnih tistim bavarskega sloga. Tam Japonci posedajo zvečer pri lesenih mizah in z vrčki piva pred seboj. Proizvodnja piva je na Japonskem skorajda monopol petih največjih pivovarn, sake pa izdeluje nad 3500 večinoma manjših obratov, zato je med njimi tudi velika tekma za naklonjenost pivcev. Whisky in brinjevca sta prišla v modo šele po drugi svetovni vojni. Pije ju razmeroma malo mestnih prebivalcev, in sicer predvsem mlajši rod. To sta pijači velemest in še posebej nočnih lokalov v njih.

„Pavliхова pratika“ spet čaka na ljubitelje humorja

Te dni je prispela „PAVLIHOVA PRATIKA“, ki bo tudi letos razveselila vse ljubitelje humorja. Na blizu 200 straneh spet prinaša celo vrsto veselih in zabavnih spisov, smešnic, skrivalic in raznih drugih prispevkov, namenjenih vsem tistim, ki jim smeh in dobra volja pomenita pol življenja. Iz vsebine le nekaj naslovov:

- Horoskop
- Neznanec s kopitasto nogo
- Dvboj brez konca
- Letovanje na morju
- Balada o direktorju in tajnici
- Poezija imen
- Uganke z vsega sveta
- Nekaj nasvetov glede daril

„PAVLIHOVO PRATIKO“ dobite ali naročite v knjigarni „Naša knjiga“ v Celovcu, Wulfengasse. Cena znaša 10 šillingov. Pohitite, da je ne boste zamudili!

Vloga Lune pri potresu

Sovjetski znanstvenik Lamakin ne izključuje možnosti, da obstaja zveza med Luno in potresi na nekaterih področjih našega planeta. Lamakin je izoblikoval svojo znanstveno domnevo, potem ko je vsestransko proučil potrese na območju Bajkalskega jezera v Sibiriji.

Kot Luninega tira na zemeljski ravniki se giblje med 18 stopinjami in 10 minutami ter 28 stopinjami in 40 minutami. Obdobja tako imenovanega velikega in majhnega odklona si sledijo v času 9,3 leta. Poročila iz minulih 150 let o potresih na območju Bajkala se po Lamakinovem pričaju „povsem ujemajo“ s časovnim zaporedjem Luninih odklonov.

Kombinirani privlačni moči Sonca in Lune v normalnih razmerah kljub vsemu ne bi zadoščali za premike v zemeljski skorji. Po Lamakinovem mnenju utegnela ti privlačni moči v posebnih geoloških razmerah in na zemljepisni širini bajkalskega območja „sprožiti“ potrese.

— in ko so postavili vanjo postelje, omaro in mizo, je bila izba še zmerom prazna, gole sive stene so gledale dolgočasno in Francki je bilo, kakor da hodi po tujem stanovanju. Kot, kjer je stala očetova postelja, so predelili z belim platnenim zagrijalom. Očetu se je zdelo, da ga peljejo živega na pokopališče, in jokal se je vso pot, ko se je tresel in zibal na visokem vozu med blazinami in cunjami. Otroci — trije so bili — pa so kričali in so se smejali; neizmerno jih je veselilo, da se selijo na klanec, kjer so prostorni lazi in od koder se vidi po vsej dolini.

Francka se je bila postarala; oči so ji upadle, usahnile, lica so bila ozka, lasje so ji siveli. Vsak dan ji je iztisnil par kapelj krvi — iz svoje krvi je dajala otrokom kruha, in če bi prišel iz krvi bel kruh, bi si bila odprla žilo. Dnevi so prihajali drug za drugim, čisto enaki, vsi strašni. Mihov ni vprašal nikoli, od kod je prišel zjutraj kruh na mizo, od kod je prišlo kosilo — toda na mizi je bil lep rumen hleb in opoldne se je kadilo prijetno iz skled. Zvečer je sedel za mizo, zaprl je knjigo in je gledal osorno predse; kadar so se odprle duri in je prišla Francka v izbo, se je ozrl nanjo z dolgim pogledom, izpregovoril ni besede, oprl je komolec na mizo in je gledal skozi okno. Francka je stopila k njemu.

„Na, Tone, če hočeš par soldov...“

Mihov se je zdrznil.

„Saj ne potrebujem... kaj imaš za kruh?“

„Bo žel!“ je odgovorila Francka in tesno ji je bilo, ko je položila krajcarje na mizo. Mihov je spravil denar, v zadregi je bil in je govoril hitro, opravičil bi se rad, a mudilo se mu je v krčmo.

„Saj bo kmalu drugače, Francka, le malo potrpi... tako ne more več dolgo... bom že dobil kakšno delo...“

Zdaj je pil žganje, ker ni imel denarja za vino. V žganjarnici mu je bilo lahko, tam je govoril, kakor je hotel, ni čul zdihovanja, ni videl žene in skrbi so dobile vse drugač-

no, skoro prijetno lice. Čevljar, Mihov sosed in prijatelj, je sedel neprestano, od zgodnjega jutra, v umazani zakajeni izbi, kjer je dišalo po špiritu in po slabem siru; nihče ni vedel, od kod je dobival denar — vsi, ki so zahajali sem, so bili berači, ali popivali so časih do pozne noči. Tudi pisar je zahajal sem, bled, suh človek; na koščnem telesu je visela ogoljena črna obleka s škrici, še zdaj je nosil črn, trd klobuk, čist ovratnik, dasi že malo razcefran, in kravato, ki se ji je poznalo, da je oprana. In tudi o njem niso vedeli, od česa je živel — kar je dobival od pisem in prošenj, ki jih je pisal kmetom, bi bilo komaj dovolj za zjutranjo kavo. Imel je veliko knjižnico — stare nemške romane, vezane letnike časopisov s podobami, celo velika zgodovinska dela — in prodal ni nikoli niti ene knjige, ponosen je bil nanje in zapisnik, ki so bile vse natanko popisane v njem in s številkami zaznamenovane, je prepisaval neprestano — dobil je kakor nalašč neznatno pomoč, zato da je mogel prepisavati. Imel je tudi dvoje letnikov „Glasnika“ in v enem izmed njih je bilo troje njegovih pesmi natisnjenih, podpisanih z njegovim celim imenom. Takrat je bil še mlad in je pisal pri advokatu v Ljubljani; ali advokat ga je spodil in nato se je klatil po svetu, slaboten in plašljiv izgubljenec, ki je bil zmerom močan dovolj, da je snoval načrte, ali nikoli toliko močan, da bi jih izvršil. Govoril je z mehkim, sladkim glasom, nikoli ni znil nedostojne besede in vedel je celo veliko. Bil je edini v tej družbi, ki je imel solidne in tresne nazore; če bi bil politik, bi bil konservativec in najvdanejši državljani; cesarjeva podoba je visela v njegovi izbi. Mihov ga je spoštoval, ali omahljivec, kakor je bil, je verjel njemu in tudi čevljarju, ki je trdil, da so vse postave pisane samo zategadelj, da se siromaki ne morejo ganiti in da bogataši, ki so vsi rojeni lumpi in hudodelci, tem laže grabijo. Kadar je bil pijan, je razlagal čudne misli; priporočal je, naj bi spustili s hriba velikansko skalo, ki bi

Ivan Cankar:

NA KLANCU

13

IV. IZGNANCI

Mihovi so se preselili na klanec, tja, kjer so gledale umazane koče z mrkim in zavidnim pogledom dol na bela postopja. Na klanecu jih je stanovalo mnogo, ki so živeli prej doli v tistih lepih hišah; skrili so se in so se borili v temi za življenje. Strašen boj je bil — lica so plahnela, oči so se udirale, gledale so iz globokih jam nezaupno in pričakovale so strahoma, ko se je bližalo poslednje zlo, goli, ostudni, neusmiljeni glad. Velika družina je bila, v tesno ogrado jih je naglala ista skrb, nič ni bilo skritega med njimi. Življenje je bilo enako, tudi obrazi so si bili podobni in, kar so govorili, je bilo zmerom isto — ena sama strašna skrb v tisočernih besedah... Propali obrtniki, kmetje, ki so jim bili prodali kočo in zemljo, pijanci, ki niso bili za nikakršno delo in so sami čakali, da poginejo kakor živina, v jarku, za plotom — vsi so se skrili na klanec, v nizke koče z niskimi okni in slamnatimi strehami. Klanec se je vil po puščavi hribovje, poraščeno samo z neplodnim grmičevjem in posuto z belim kamenjem, tako da je bilo podobno od daleč velikanskemu pokopališču.

Večji del pohištva so Mihovi prodali; najeli so si na klanecu veliko izbo v pritličju — hiš z nadstropji tam ni bilo

Poslednja hoja v gore

Ob 60-letnici smrti Andreja Komaca-Mota

Andrej Komac je bil petinpetdeset let star in ga je hoja po gorah že utrujala. Kot gorski vodnik je znosil na tisoče kilogramov tovora na tisoče metrov v višavo. Sedemnajstletenje začel voditi planince v gore. Bil je izvrsten plezalec. Dolga leta je vodil Kugyja in mnoge druge po gorah, kjer so z njegovo pomočjo opravili lepo številno prvenstvenih vzponov. Vseh Andrejevih tur v Julijce je bilo na stotine. Kugy je rekel, da ga je Andrej vodil s pogumnim pogledom in večjo roko skozi vse stiske in nevarnosti preko vseh vrhov v Julijcih — k najvišjim čistem, ki so mu jih mogle dati te gore.

Trentarske gore so bile že odete v belo snežno odejo in tudi po dolini je že zapadlo nekoliko snega. Lovski čuvaj Andrej je odšel zjutraj na planino Trebiščino pogledat za divjadjo. Ves dan je gazil po snegu in šele proti večeru se je utrujen vrnil domov.

„Danes sem se precej utrudil, čež noč se bom dobro odpočil, da bom jutri zjutraj lahko odšel v Kranjsko goro, kjer imam nujne opravke,“ je dejal svoji ženi.

„Ne hodi, Andrej, če se ne počutiš dobro, pa tudi vreme ni zanesljivo,“ mu je branila žena. „Bojim se zate; ponoči sem imela zelo slabe sanje.“

„Ne boj se, saj sem to pot prehodil že nešteto krat.“

„Andrej, čudne slutnje imam. Težko boš gazil, razen tega lahko prične vsak čas snežiti, saj vidiš, kako se pripravlja.“

„No, vidiš, draga žena, zato pa je najpametneje, da to opravi čimprej. Če bo zapadlo še nekaj snega, sploh ne vem, kdaj bom lahko odšel,“ je vztrajal Andrej.

Žena je spoznala, da je vsako prepričevanje zaman in se je vdala. Začela mu je pripravljati popotnico, precejšen kos sira, kuhan krompir in stekleničko žganja ter mu vse skupaj zložila v njegovo popotno torbo, ki jo je nosil preko ramen in ga je spremljala na vseh njegovih poteh po gorah.

Naslednje jutro ga je žena ponovno hotela prepričati, naj ostane doma, vendar je takoj spoznala, da je Andrej trdno odločen in da na vsak način želi opraviti to pot. Čeprav nista imela navade, da bi se posebej poslavljala, je tokrat žena, ki jo je obšla zla slutnja, krepko stisnila možev roko in mu od srca zaželela srečno pot.

„Zbogom in nasvidenje!“ je zaklical Andrej svojim in pomahali so si v slovo.

Bil je pust in mračen decembrski dan, težke svinčene megle so se pretegovale z grebenov v dolino in zastirale sonce. Andreju se je sneg oprimal podplatov in pogosto si ga je moral otresti. Kljub temu je pospešil korake v strmino. Premišljeval je o slovesu in večkrat ga je prišla sku-

njava, da bi se vrnil. Ah, saj bom zvečer spet doma, se je potolažil in nadaljeval pot.

Ko se je vzpenjal po vijugah ob potoku Limarici, je začel rahlo pršeti dež. Sredi strmih ovinkov je začela padati sodra. Ah, saj to bo verjetno samo nevihta, si je mislil in odšel vedrit pod previsno skalo ob poti. Tesneje se je zavil v lovski plašč, si zavil ovrtnik in krenil dalje. Prisopihal je do studenca ob stezi, se vsedel na klopi in se malo odpočil. Opazil je, da je snega vedno več, saj ga je moral že kar temeljito gaziti. Začelo je snežiti. Zapihal je veter, ta-

Aforizmi

● Izkušnja je tisto kar ostane, ko je vse drugo pobral vrag.

● Neznosnej je tisti, ki vedno izgovori tisto, kar vsi mislijo.

● Vezi navad so prelahke, da bi se jih otresli, preden obžalimo njihovo težo.

● Nič početi je že vedno boljše kot z veliko truda nič storiti.

● Občutiljiv človek je podooben ježu, ki se je rodil z obrnjeno kožo.

● Lažje je verjeti stokrat izrečeni laži kot čisto novi resnici.

● Bodočnost se bo izkazala hvaležno tistim, ki imajo z njo potrpljenje.

● Dve vrsti dolgočasnežev sta; eni, ki vedno govorijo o eni stvari in drugi, ki o ničemer ne govorijo.

● Bodi žalosten, da boš lahko radosten. Neumnost! Bodi radosten, to pa je že prvi korak k žalosti.

Dve o Bernardu Shawu

Ko je bil Bernard Shaw že slaven dramatik, so spet uprizorili eno njegovih iger: „Človeka in nadčloveka“. Ob koncu so vsi ploskali in klicali avtorja pred zastor. Nenadoma pa je ploskanje pretrgal rezek žvižg.

Bernard Shaw, ki je stal na odru, je vzdignil roko. Vse je utihnilo, češ kaj nam bo povedal. V tišini je izpregovoril Shaw v smer, od koder se je bil razlegl žvižg:

„Gospod, ki ste žvižgali, tudi jaz sem popolnoma vašega mnenja. Dam vam prav, toda — kakor vidite — midva sva tu v manjšini.“

○

Bernard Shaw je bil čudno spodoben za to, da je znal druge navdušiti. Nekoč se je vračal s predstave ruskega baleta in je — ves navdušen — kar sredi ceste posku-

šal oponašati skoke ruskih plesalcev. Kakšen pogled je le bil to: dolgi Shaw, ki vadi balet v pelerini! Pristopil pa je prav kmalu londonski policaj in dejal:

„Oprostite, gospod, ali ste morda ponoreli? Mar ne veste, da cestlišče ni primerno za ples?“

Bernard Shaw pa se ni umaknil in niti sram ga ni bilo. Rekel je: „Ne, gospod, bil sem na predstavi ruskega baleta. Ta Nižinski! Kakšen plesalec! Le poglejte!“

In dolgi Bernard Shaw je začel policaju kazati baletne figure. Tako ga je navdušila, da se mu je ta pridružil. Plesala sta. Kmalu je bil pri njiju policajev tovariš. Tudi on je zaplesal. Prišla je inšpekcija. Zaplesala je tudi ona. Ples je trajal vse dotlej, dokler si ni eden izmed čuvarjev reda in discipline na cestah zlomil — nogo.

ko da so se mu snežinke zaletavale v obraz ter se mu usedale na brke. Zdelo se mu je, da nikamor ne pride in da se pot neverjetno vleče. Skušal je malo pohiteti, vendar je čutil, da mu noge postajajo težke. Vedno bolj je sopihal in čutil je, da mu je začelo nagajati srce. Prišel je na Lemi in stopil v oglašsko bajto, kjer je dalj časa vedril in počival.

Nadaljeval je pot in čudno se mu je zdelo, da ga hoja danes tako utruja. Vedno pogosteje se je moral ustavljati. Snežni metež je postajal čedalje hujši in noge so se mu vedno globlje udirale v sneg. Večkrat se je v mislih že pokesal, da ni ubogal žene in raje ostal doma. Vendar se mu je zdelo nespametno, da bi se vračal sedaj, ko je za njim že toliko poti in se je povzpel že tako visoko.

Prišel je do drvarske kolibe, narejene iz smerkovih skorij, in obsedel dalj časa, da bi si nabral novih moči. Začel se je tresti od mraza, vendar se je odločil, da bo nadaljeval pot. Naporna hoja ga je pričela znova izčrpavati. Vedno pogosteje je moral počivati. Taval je kot mesečnik med gostimi, visokimi in debelimi bukvami ter mimogrede zgrešil pot. Svoje zmote se je zavedel šele, ko se je steza začela strmo dvigati. Precej časa je hodil po bukovem gozdu, preden je zopet našel pravo pot.

„Do pastirske bajte pod Vrščem moram priti in v njenem zavetju bom počakal, da neurje mine,“ si je dopovedoval. Moker sneg je čedalje huje nasipalo. Andrej si ga je otrsals s plašča, vendar je bil kljub temu že premočen do kože. Pljuča so mu bila prenapolnjena in sopihal je kot kovaški meh; srce mu je razbijalo in le zelo počasi je še hodil naprej. Mokrota mu je srkala toploto iz telesa in mráz ga je stresal, da je šklepetal z zobmi. Vedel je, da ne sme mirovati, moral je naprej, da bi se ogrel. Odprl je torbo in napravil nekaj požirkov žganja, nato je hotel še prigrizniti, vendar mu jed ni dišala. Po žganju se je počutil le še bolj utrujen.

Nenadoma sta pridivjala mimo njega dva gamsa, ki se ju je tako prestrašil, da ga je vrgel v sneg.

Sneg je vztrajno padal in veter je neusmiljeno tulil svojo pesem. Koraki so mu postajali negotovi, noge so se mu tresle in zapletale; vedno počasneje je napredoval. Vsakih nekaj korakov se je ustavil in počival.

Spoznal je, da pričinja biti boj za golo življenje. Jasno se je zavedal, da mora za vsako ceno priti do pastirske kočje pod Vrščem. Čudni občutki so se mu vzbujali ob misli na ženo in otroke. Krčevita želja po življenju in strah pred smrtjo sta mu vzbudila telo in dušo. Strupeno mrzli veter ga je bičal v obraz in ker se je le še s težavo premikal, sta mu mráz in mokrota še hitreje črpala dragocene življenjske sokove. Vendar ga niso zapuščale samo telesne moči, tudi duh mu je postajal vse bolj otopel. V vsaki večji skali, pokriti s snegom, je videl pastirsko kočjo.

Iz gozda je prispel na manjšo planoto, kjer ga je sprejel še bolj strupeno mrzel veter, ki je pihal s sedla Vršča. Do smrti utrujen je le počasi in mukoma napredoval. Noge so se mu zapletale kot pijancu. Zaletaval se je sem ter tja se naslanjal na drevesa in počival. Padal je v globoki sneg in le s skrajnimi napori zopet vstajal.

Počasi se je le približeval pastirski bajti in zopet ga je spreletelo upanje, da se bo končno le rešil strahotnega trpljenja in ostal pri življenju. Ni se zavedal, da že stopa po mostu, ki vodi v onostranstvo, od koder ni več povratka. Ves omotičen je pritaval na Hudo raven in zagledal v bližini pastirsko kočjo. Bil je tako utrujen in apatičen, da se je niti razveselil ni. Zleknil se je pod košato smreko, da bi se zadnjikrat odpočil.

Nenadoma je začutil hud sunek in strašno bolečino v prsih. Prevrnil se je v sneg — zadela ga je srčna kap.

+++

Tako je umrl 10. decembra 1908 največji in najslavnejši slovenski gorski vodnik in junak Kugyjevih planinskih spisov Andrej Komac-Mota. Trop gamsov se je umikal neurju s pobožij Prisojnika; počasi in dostojanstveno so korakale živali mimo mrtvega Andreja; prve so se poklonile svojemu dolgoletnemu in zvestemu varuhu pred divjimi lovci.

Anton Blažej

Eden izmed preživelih je svoja doživetja po „Kristalni noči“ takole opisal:

Stali smo na kolodvoru v Weimarju v predoru, ki povezuje posamezne perone. Tu nas je bilo nagnetenih nekaj sto breslavskega Židov, ki so nas v posebnem vlaku pripeljali semkaj. V Weimarju so nas prevzeli možje v esesovskih uniformah, ki so nas pognali po stopnicah navzdol v predor, kjer so nas tlačili kot ovce in brezobzirno mlatili po nas.

Stal sem bolj zadaj. Med menoj in zidom se je stiskalo še kakih osem ljudi na prostoru največ enega kvadratnega metra. Udarci so še kar naprej padali po nas. Ne vem, kako dolgo smo ostali tam spodaj. Morda so bile minute, morda ure.

Kljub temu pa smo bili optimisti, ko so nas nacisti aretirali. Seveda smo brali v nacističnem glasilu Völkischer Beobachter, da se „pričenja nov odnos do židovskega vprašanja“. Mislili smo pač, da bodo sprejeli kakšne strožje zakone, nikakor pa nismo pričakovali brezzakonja.

Skozi nočni, megleni Breslau so nas gonili stražarji, ki so bili večinoma v civilu, deloma v različnih strankinih uniformah, toda vsi so bili oboroženi s puškami, krepelci ali bajonetni. Na vogalih so stale ženske, ki so pljuvale po nas.

Nato je prišla noč v vlaku in zdaj ta pekel na weimarski postaji.

Nenadoma je zadonel žvižg in stražarji so nas pričeli priganjati proti izhodu. Teči smo morali po stopnicah navzgor. Pred postajo so čakali kamioni. Natlačili so nas vanje in po kratk:

KRISTALNA PRED TRIDESETIMI LETI:

NOČ

signal za še hujshe preganjanje Židov

Noč od 9. na 10. november 1938 bo ostala v zgodovini zapisana pod imenom „Kristalna noč“. Pod tem imenom so namreč nacisti pred tridesetimi leti uprizorili v Nemčiji in tudi v Avstriji posebno gonjo proti Židom. V eni sami noči je bilo opustošenih 76 židovskih sinagog (cerkv), nad sto židovskih molilnic je bilo požganih, razbitih in izropanih je bilo 7500 židovskih trgovin, večje število Židov so pobili oziroma težko ranili, okoli 20.000 pa jih je bilo aretiranih. Večina med njimi je zgubila življenje v koncentracijskih taboriščih.

vožnji smo prispeli na cilj. Peklenski ples se je pričel znova: morali smo teči prek skalovja in po močvirju proti nekim vratom, nad katerimi je bilo napisano: „Pravica ali krivica — moja domovina“. Bili smo v koncentracijskem taborišču Buchenwald.

Najprej so nas brez smisla gonili sem in tja po dvorišču, nato pa so nas ostrigli in „registrirali“. Potem smo morali ure in ure mirno stati, in gorje tistemu, ki tega ni zdržal. Medtem so prispeli tudi že novi transporti.

Samo taborišče je bilo čez dan kakor izumrlo, ker so bili jetniki na delu. Oživelo je šele zvečer. Skupine delavcev so se vračale in nosile s seboj ranjence in mrtve. Tedaj smo doživeli prvi „apel“ — in hkrati tudi prvo kaznovanje jetnika. Pozneje smo izvedeli, da nesrečnik sploh nič ni zagrešil; samo kot opozorilo prišlecem so mu naložili 25 balin. Klopi je moral sam prinesiti in jo nato zopet odnesti.

Po „večernem apelu“ so nas, novince — bilo nas je okoli deset tisoč — kakor čredo ovac nagnali skozi bodočo žico v ločen del taborišča, tako imenovano „malo taborišče“. Tam so nas razdelili po barakah. Dobili nismo ne hrane ne pijače.

Naslednje jutro so nas neumite in neobrite pognali iz barak k „jutranjemu apelu“. Morali smo nekaj ur nepremično stati, nato pa sedeli na vlažni in mrzli zemlji. Nekega starejšega profesorja smo nesli s seboj. Zaradi večurnega stanja in sedenja je bil tako otrpel da se ni mogel več premakniti. Videli smo tudi, kaj se je zgodilo z nekim jetnikom, ki je obležal: neki esesovec ga je bral in valil prek kamenja in skozi blato kakih 150 metrov do barake. Še isti večer je bil nesrečnež mrtev.

Ko smo prispeli v barako, smo dobili juho. Pokusili smo jo — bila je strašno slana. Večina med nami jo je vendar pojedla. Noč, ki je sledila, je bila strahotna.

Naslednji dan smo dobili kruh, toda nič vode. Šele zvečer so nam prinesli vodo, ki pa je imela grenak okus. Nekateri so se vzdržali in je niso pokusili; to je bila njihova sreča. V vodi je bilo odvajalno sredstvo, ki je sredi noči pričelo delovati. Toda ponoči je bilo strogo prepovedano zapuščati barako. Nekaj kaznjencev je to vendar storilo. Pri vratih so prišli v roke čakajočim esesovcem, ki so jih pognali v električno ograjo. Nato so esesovci vdrli v barako in pričeli brez izbire vlačiti moške ven. Od tistih, ki so jih esesovci izvlekli ven, se ni nihče več vrnil. Slišali smo krike, pasji lajež in strele. Nekega jetnika smo našli naslednje jutro utopljenega v latrini.

Štiri tedne je trajalo trpljenje. Nato so nas nekaj jetnikov poklicali v pisarno. Po posredovanju ameriške vlade smo dobili dovoljenje, da se izselimo v Ameriko. Hitro so nas še enkrat ostrigli, nato pa smo morali podpisati izjavo, da so ravnali z nami dobro.

Še pred jutranjo zarjo so nas potisnili na postaji v neki delavski vlak. Ko smo vstopili v kupe, so se vsi delavci kot en moč dvignili. „Odkod pa ste?“ nas je vprašal eden od njih, ko je zagledal naše kosmate obraze in blatna ter pomečkana oblačila. „Ne sprašuj tako neumno!“ ga je zavrnil drugi. Nihče ni spregovoril več nobene besede in molče smo sedeli na lesenih klopih.

Ko sem v Breslau izstopil, sem našel v desnem žepu plašča zavitek z obloženimi kruhki, v levem pa eno marko. Gotovo mi je to eden od delavcev med vožnjo vtaknil v žep. Še so bili ljudje v Nemčiji.

